

שריקה - חמוטל בר-יוסף מאת : דליס

שירים

הוצאת הקיבוץ המאוחד – ריתמוס

[96 עמ']

ספר שירים זה, בהבעתו הפואטית, מדווח על חוויות אישיות של המשוררת. זיכרון בית המוצא, בו היו דפוסי התנהגות ודפוסי תרבות נוקשים, שהכתיבו את ימי הילדות, מועבר באיזו נוסטלגיה מחודדת, כמו שימוש בדימוי העפרונות המחודדים בעמ' 44: "בעפרונות מחודדים / בצבעים עדינים ועזים / שנים לשנים / מציירות אדם. / מקיפות אותו במסגרת זהב / או כסף, או עץ ומסמרים. /..." המסגרת לתקופת החניכה של הילדה שנדרשה להיות COMME IL FAUT "אופפת אווירה של עימותים פנימיים נוכח האיסורים, החובות והמטלות. גם השכול שתקף את הבית הוסיף לקדרות ולעצבות. השיר המודפס על השער האחורי, והפותח את הקובץ, מבטא את ההתמודדות של הילדה נוכח המציאות הביתית. "לשרוק, ללעוס מסטיק ולדבר בשגיאות / אסור היה לי, בת של מורה וגננת / בבית אומלל, שכול, מקולל. / התנדבתי אפוא לשאוב נפט מן הפח הגדול לבקבוק / [להבעיר את הפרימוס, לחמם את הדוד במקלחת- / נחוץ נפט יום-יום], ותחת חסות חריקות קורעות עור התוף /.... / כיווצתי שפתיי ונשפתי. / את הלחיים ניפחתי בכוח / גם עיניי התנפחו ויצאו מעורן." דפי היומן נפתחים, המשוררת משתהה בתוך מימד התרשמות סובייקטיבי, ומביאה את האפילוג שלה, של המתבגרת שמצאה פתרון לסביבה הקפדנית, בסוף השיר: "כן, במחתרת, למדתי לשרוק / על הכול / בקלות." אותה פריקת עול מומחשת דרך דימוי הציפורים, שחוזר בורסיות שונות לאורך דפי הספר. עמ' 9: "לא אכפת לי! לא אכפת לי! לא אכפת לי! / מצטפצפות הציפורים, מתנערות, שרות, / מאחורי התריס עם שחר. // בבקשה ממך, למד אותי להצטפץ יחד איתן / אחרי לילה שלם של חלומות / על מריבות ומלחמות." הלילה הארוך מחזיר אל התודעה תקופות של עימותים, והרצון שמתגבש בתפיסתה הוא להתנער, ומעניין כי הבנייה החדשה מבוקשת כשהיא בליווי ולא ב-'אני' בודד, כי הציפורים מתפקדות בצוותא, כחלק מכלל, לא כל אחת לעצמה. צפצוף הציפורים הפך לשריקת חירות, פעולת השריקה משחררת אוויר, כל הספחים הלא רצויים, שנאגרים בבטן, נשלחים ונבלעים בבלתי נראה- האוויר. בהמשך המחזור הזה [בספר זה מצויים מספר מחזורי שירה תחת איפיון תיאמתי אחד], נאמר: "לא עוד אחר. / לא עוד תמרוריי מנסרים בי. / לא בסנוורים / אדדה אחר משכוכית העדר. / לא בין גדרות אבוא / להישרט." עדיין המשוררת דבקה בדימוי הציפורים, אך היא סוטה לרגע אל מסלול הקרקע, במודעות לארציותה ובהבנת כוח המשיכה, והיא מדווחת על שהיית האינדיבידואל בתוך עדר, נתקל בגדרות. הציפורים יכולות לדלג מעל הגדר, אך היא, הדמות האנושית, בחסות העדר, תדע להישמר משריטות הגדר. ובעמ' 11 - "בסבך הגדר": "בסבך הגדר החיה, החונקת / מהבהב ציוץ חרישי של ציפור אחרת / שאינני יודעת את שמה. / מה שמך, / ציפור קטנה לא מוכרת? / היגלי, היגלי נא, / ציפור מסתתרת!"

ואולי זו היא הציפור האחרת, שעדיין בתהליך לקבלת זהות חדשה.

השיר זיכרון, בעמ' 22: "שם נעלמתי להם, / שם נבלעתי בלא הקריר. / מתחת למיטת הברזל של הוריי / על רצפת הקרשים המגדרת / חדלתי להיות, נעצמתי, רק / ניחוח תפוחים חמצמץ בתלתלי אבק- / שם שריתי עם ארגזי הפרי, / שרועה במקום שהטריות נשמרת לתמיד- / שם נשמתי את ההערדר המתוק. / שם שתקתי את ליבי מדפוק. // מי נחסר? מי נסער? / מי מנחש-מגשש בדהרה / את קיומי הנסתר? / מה רב התימהון! / בזחילה על ארבע / הולדתי את עצמי אל הוריי / שלא חיפשו אותי בכלל, / הרמתי את הראש / והייתי את אשר הייתי. / כמעט בת שלוש." הבחירה להתמקד בגיל כל כך צעיר בכדי לבטא את תסמונת האישיות השולית, חוסר-חשיבות של פרסונה, יכולה להתפרש כתמונה. מה לילדה בת שלוש ולערך עצמי. באופל, מתחת המיטה נמצא אתר נעלם, אם הילדה מרגישה נעלמת, בלתי רצויה, אז לפחות תלך לאתר מתאים ששם אולי תיפסק חיותה. ודווקא משם, מה-'אין-כלום', באה ויטליות, ריח התפוחים- מסמני הפריחה, שדבק באזור, גם אם הוא מהול באבק היום-יום, מפיה רעננות. הילדה רצתה שיכירו בקיומה, היא יזמה אקט אירואי, נועז, היעלמות. כמה צורב היה הגילוי שכלל לא נחשבה כנעדרת, כמה עלבון נאגר בתחושה. הנסתר מן העין מופיע גם בשיר בעמ' 23, כאן מדובר בפתקים קטנים, במחוות אישיות, ב"מזכרות" שמוצפנות באיזו תיבת זיכרון, בפינת 'זכור', של דברים משמעותיים, של צמודי דרך. "הפתקים הקטנים, הלבנים, / כתוב בם "אוהב" / שמורים אצלי במגרת התכשיטים / יחד עם שיני החלב הקטנטנות של הילדים / ועם תיק התפילין של סבי, / שריד יחיד של משפחתי בגולה, / שנבדק ונפסל לשימוש."

זה, הוא- מרכיבי המסורת היהודית. השבת, יום כיפור, תיק תפילין, שפת האידיש, אלה מובאים מנקודת תצפית משפחתית פרטית.

עמ' 10 - "ערב שבת": "עכשיו היא מגהצת בעדינות את השמיים / שיצאו מקומטים לגמרי מתוכנית כביסה שגויה / ונאנחת: כתמי דם, זיעה והפרשות אחרות / לא ירדו לגמרי. / היא מתיזה דמעות ומתחננת: / "לא בשבת, בבקשה", והכתמים נשמעים, נעלמים. / עכשיו היא מניחה את השמש / במקומה, כמו מגהץ הפוך על צידו, / מקפלת את השמים, / מצלצלת לילדים לומר שבת שלום, / ומדליקה נרות."

השבת מקודשת, משהו מנקה ומטהר את האווירה. כול ההתחשבות עם מרכיבי החיים נעצרת, וכמו ב-'שמלת השבת של חנה'לה", מתנקים הכתמים. כמה יפה המטאפורה של השמש שהיא המגהץ שנח על צידו כאשר יורד היום ונכנסת השבת. הוא בהשהיה, יחזור למחרת וימשיך בפעילותו.

השירה בספר זה מספרת סיפורי משפחה אינטימיים. הטוב והרע יוצאים אל האור, למען הכותבת ועל מנת לקבל כוחות בתוך העדר. הלשון חפה מגינונים פואטיים, המטפוריקה מרשימה, והיא בונה את ההיגד האיש. גם הכריכה נקייה ומשתתפת במסר הזכות והאמינות. השירים בנויים לתפארת. כל שיר חודר אל הלב ואל הדעת. מיומנות כתיבה מאד מורגשת במובן החיובי ולא במובן של כתיבה אוטומטית, זוהי כתיבה אישית עם קודים פרטיים. מאד התחברתי אל שירי הספר בכנותם ובלשונם.